

Stanley, P. (1985). Hoffmann's "Phantasiestücke in Callots Manier" in Light of Friedrich Schlegel's Theory of the Arabesque. *German Studies Review*, 8(3), 399-419.
Terry, A. (1986). Five Essays on Islamic Art Paperback. Retrieved from <https://archive.org/details/fiveessaysonisla0000alle/page/2/mode/2up>

Svitlana Omelianchuk

Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine
Orientalism vs. Europeanism: Geocultural Dialogue
in Mykola Khvylovy's Novella *Arabesques*

The article explores the geocultural dialogue between Orientalism and Europeanism in Mykola Khvylovy's novella Arabesques. The features of the depiction of the features of both trends in the text are analysed. Special attention is paid to the interpretation of the term "arabesques", in particular in terms of the literary concept.

Key words: Orientalism, Europeanism, Mykola Khvylovy, arabesques, geoculture, Orient, Occidentalism.

Семенова Є. І.

ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Браїлко Ю. І.
<https://doi.org/10.33989/pnpu.791.c3260>

Опозиція "чоловік – жінка" у поемі Ганни Чубач "Спіймана світом"

Життєвий шлях Г. Сковороди ставав предметом художнього зображення в багатьох поетичних творах українських письменників, як-от у поемі П. Куліша "Трицько Сковорода", у циклі віршів Б. Олійника "Сковорода і світ" у поезії Д. Білоуса "Всю Слобожанщину обміряв посох" тощо. До образу філософа звертається й поетка-сімдесятниця Ганна Чубач у поемі "Спіймана світом".

З усього сквородинського творчого спадку Г. Чубач вирізняє поетичну збірку "Сад божественных пѣсней", написану в 50–80-х роках XVIII століття: "І "Сад пісень" і мариться, і сниться (Сковороді – Є. С.)" (Чубач, 2012) (далі цитуємо текст поеми за цим виданням). Мисткині особисто близька ця збірка своєю простотою й філософічністю: "У "Сад пісень", премудрий і ясний, / Моя душа наївно поспішає".

Письменниці видається примітним один момент життя Г. Сковороди – утеча з-під вінця. Вона не розставляє акцентів, а просто питає у свого ліричного співрозмовника, навіщо він так учинив, і намагається дати відповідь самостійно:

< ... > крізь плин, не років, а віків, –
Осмільюся несміло запитати:
– Ви з-під вінця у паніці втекли,
Щоб клопотів у світі менше мати?
У клопотах розумна голова
Не створить книг і не підтвердить істин.

Свою проблему втечі від світу й неможливості це зробити Г. Чубач насамперед пояснює гендерною нерівністю й суспільними стереотипами, які

відмовляють жінці в праві на внутрішню й зовнішню свободу та у праві на самопізнання і власну філософію: “Хіба і я осмислити не вмію, / Навіщо в Храмі свічкою горю?”; “Хіба я гірша?”.

Письменниця стверджує:

< ... > я певно знаю:

Філософи. Уже не мандрівні,

Од цього світу і тепер втікають, –

тоді як їй самій це зробити не вдається через життєві обставини та перестороги оточення:

А я живу у світу на виду.

Город копаю і обід готую.

Переживаю не одну біду.

І світ-пройдисвіт вірою рятую.

Сміється друг мій: “Жінка – не борець!”

А недруг підло подумки гордує.

Який нікчемний в полі вітерець,

Але і він над жінкою кепкує < ... >.

І хоча “Гірка сльоза росинкою тече / За цю нерівність в богорівнім світі”, лірична героїня Г. Чубач, яку “спіймали”, іронічно пропонує: “Тіштесь і радійте!”, пояснюючи, що її “покора – то не справжня суть”. Незмінна оптимістка, вона не буде “плакатись на долю”, на те, що світ її “зумів колись зловить”, і неочікувано заявляє:

Я, може, навіть ще зловитись хочу.

Щоб світ мене не ранив, а любив.

І далі:

Сама створила я своє везіння:

Не я за світом – світ за мною йде.

Апелюючи до епіграфа “Пізнай самого себе і ти пізнаєш весь світ”, письменниця засуджує чоловіків – “мужів”, “двічі ворогів”, “тому, що кволі у Борні і Слові” й “досі, як колись Адам, / Вагаєтесь: любити – не любити? / Зухвалий виклик кинувши світам”, і тому, що вони нерішучі “у сприйнятті всевишнього Добра”. Лірична героїня категорично відмежовується від біблійної першолюдини (“Я – не з його поганого ребра!”), у неї з’являються сумні думки, “що все на світі ці Адами вгроблять”.

Заперечуючи висловлену в епіграфі сковородинську думку про меншу любов Бога до Єви, Г. Чубач устами ліричної героїні гнівно запитує:

Філософи, з яких це дивних див

Ви вашу вищість стали прославляти?

Їй аргументовано доводить, що саме жінка через свою природу є вищою істотою, хоча й фізично слабшою:

То тільки Жінка завжди відчуває,

Як світ під серцем ніжками січе.

Якби не я, не бігало б дитя

По цій землі, задивленій за обрій.

Якби не я (затям собі, затям!),

Тобі, мій світе, не було б так добре.

< ... >

Ніхто із вас у муках не родив.

Не бачив першу усмішку дитяти.

Якщо уже, принижені від роду,

Слабкіші в силі, все-таки змогли

По всій землі розмножити народи < ... >.

Поетеса активно дискутує зі Сковородою, який прагнув реалізувати себе, “втікаючи, відсторонюючись від буденності і суєтності людського життя. Цим самим авторка протиставляє чоловічу і жіночу суть, аналізуючи їх несхожість і тим самим шукаючи взаємопорозуміння і гармонії” (Вернигора, 2001). Г. Чубач розлого міркує про стосунки чоловіка й жінки на прикладі біблійних образів Адама і Єви та, згадуючи старозавітню легенду, з гіркою образою пише про звинувачення жінки в первородному гріху:

< ... > початок зла

з'явивсь тоді, як Бог себе потішив,

що Єва в Змія яблуко взяла.

Усім жінкам, відтоді і донині,

Нема образи більшої за цю.

Її створили, а вона ще й винна.

Не знімаючи вини з Єви, письменниця докоряє Адамові, що той “*навіть не скривився*”, коли їв яблуко спокуси, і хоча вони, “*обнявшись, гордо покидали рай*”, “*у грішнім світі він її принизив*” через те, що “*вона не з духу, а з ребра*” Г. Чубач звинувачує першолюдину у зверхності, зарозумілості й нерозумінні того, що насправді є чеснотою:

Коли відчув, що має всі права,

Що вища влада – то велике благо,

У поведінці, в жестах і словах

Адам нахабство має за відвагу.

Традиційне світське й релігійне ставлення до жіноцтва упереджене, як до істоти, нижчої за статусом та менш розумної. Вона мусить підкорюватися й підкорюється чоловікові (“*Вона йому покірною була < ... >*”), навіть церковний простір для неї не всюди відкритий, тоді як чоловік живе без забобонів:

В усіх легендах – схожа на вівцю.

Завжди покірна. І себе не знає.

У Храм – ще можна. У Вівтар – вже ні.

Адам понині яблука вминає.

І шкірить зуби: “Всі жінки – дурні”.

Згідно з Г. Сковородою, який слідує за Біблією, вищість Адама над Євою пов’язана з першістю народження. Поетка натомість убачає тут недолік, буттєву меншовартість чоловіка й неодноразово наголошує це. Вона, хоча й “*свято дорожить іменням Бога*”, принагідно натякає на популярну приказку “*Перший млинець нанівець*”, фактично ставлячи догори дригом ідею вищості за старшинством:

А ще, осмілюсь і таке скажу:

Млинець найперший часто викидають.

Іронізуючи, Г. Чубач порівнює жінку й чоловіка, наводить її чесноти та його вади:

*АДАМА БОГ
НАЙПЕРШИМ СОТВОРИВ.
І він підтвердив істину життєву:
Коли якусь роботу вже робив,
За ним терпляче прибирала Єва.
< ... >
Вона йому – обідець у горшку.
Вона за ним – босоніж у дорогу.
< ... >
Старайсь! Молись! І вправно хазяйнуй!
За власну долю не вини нікого.
Коли образить – теж не протестуй.
Він, бачте, першим сотворений Богом!
А що, коли він п'яний чи дурний?
Або ще гірше: з іншими гуляє?
Прости мене, мій Боженьку святий,
Твоє творіння і таким буває.*

Гендерне нерівноправ'я відбивається навіть в одязі: “<...> вишукані шати не носила”; “<...> В лахмітті Єва, ну а він – у ризах <...>”.

Поетка шкодує, що Адам недооцінив Єву, “неначе б він один у світі вижив”, і висловлює наболіле:

*Благаю в часу, щоб мужі мужніли.
Щоб сильні світу розуму дійшли.
Бо два начала так, як чорне з білим:
Адам і Єва у життя прийшли.*

Певною мірою дістається й самому Г. Сковороді як представникові чоловіцтва:

*Мої думки філософ заперечить.
Він – теж мужчина (думає, що Бог).*

Така черездва століття дискусія з геніальним мислителем виявляє життєву позицію ліричної героїні поеми, у якій відбиті, вочевидь, і погляди авторки на жінку як більш досконалу, ніж чоловік, істоту, котра з давніх-давен страждає на упереджене ставлення суспільства.

Отже, у поемі Г. Чубач “Спіймана світом” між філософських роздумів та паралелей із творчістю Г. Сковороди виразно простежуємо опозицію “чоловік – жінка”. Письменниця досить критично осмислює уявлення про місце жінки в суспільстві, звертаючи увагу на питання гендерної нерівності. У дискусії з мандрівним філософом про ставлення до жінки лірична героїня віддзеркалює усталені патріархальні погляди, протиставляє чоловічу та жіночу сутності, стверджуючи, що жінка є не менш, а навіть більш досконалою істотою. Г. Чубач використовує біблійні образи Адама та Єви, заперечує традиційний погляд на Єву як джерело гріха, підкреслює, що справжня проблема полягає в

соціальному приниженні жінки, яке бере початок із давнини. У поемі викрито стереотипи про жіночу слабкість і дургорядність.

Література

Вернигора, Н. (2001). *Дзвінка ріка пречистої любові. Ганна Чубач – поетеса Божою милістю*. Київ: Бібліотека українця.

Чубач, Г. (2012). *Радість висоти: поезії*. Київ: ТОВ “Університетське видавництво «Пульсари»”.

Yevheniia Semenova

Luhansk Taras Shevchenko National University

The Opposition of Man and Woman in Hanna Chubach's Poem *Caught by the World*

The article examines the opposition of man and woman in Hanna Chubach's poem, Caught by the World. It traces the interpretation of gender issues in dialogue with Hryhorii Skovoroda's philosophical views.

Key words: *Hanna Chubach, the poem Caught by the World, opposition man – woman, gender issues, poetic philosophy.*

Семенюк Є. О.,

ІЛ ім. Т. Г. Шевченка НАН України,

аспірант, молодший науковий співробітник

Науковий керівник – Цимбал Б. В.,

канд. філол. наук, молодший науковий співробітник

<https://doi.org/10.33989/pnpu.791.c3261>

Від популярності до забуття: трагедія творчого шляху

Михайла Івченка

Тема цієї статті зосереджена на парадоксі літературної долі українського письменника Михайла Івченка – митця, який за життя був помітною постаттю в українській літературі, але від смерті й нині залишається маловідомим навіть у вузьких фахових колах. Контраст між прижиттєвою популярністю М. Івченка та його подальшим забуттям потребує уважного аналізу. Цей аспект виявляє не тільки трагедію особистої творчої долі письменника, але й висвітлює, як формувався і змінювався канон української літератури ХХ століття. Досліджуючи цей випадок, ми краще розуміємо, які фактори – культурні, політичні та інституційні – впливали на те, хто залишався в літературній пам'яті, а хто з неї зникав.

Прижиттєва історія видань та рецепція творчості М. Івченка демонструє, що він був повноцінним учасником літературного процесу кінця 1910-1920-х років. Як письменник-дебютант М. Івченко стверджувався в 1917 р. на сторінках відновленого “Літературно-наукового вістника”, де його оповідання здобули схвальні відгуки критиків: “З інтересом і приємністю читається оповідання М. Івченка “Марійка” й друге його оповідання “До землі”. Д[оброд]ій Івченко, порівнюючи недавно став виступати в нашій літературі; його писання роблять гарне враження своїм своєрідним ліризмом й сердечністю